

reportatge

«En el presente plano, lo iluminado con azul y signado de letra A es obra ruïnosa en donde habitan los huérfanos, Madrinas y mujeres preñadas. Lo iluminado con Amarillo y signado con letra B es obra empezada en donde se ha de hazer habitación los curas a fin que estén a la mano para acudir a las necesidades de los enfermos. Lo iluminado con Amarillo signado con letra C es obra empezada en donde se debe hazer oficina por la panadería habitación para los huérfanos, Madrinas y mujeres preñadas. Lo iluminado con carmín son obras solidas y de servicio y tienen las oficinas que por menor abajo se expresan por numeros». 1739.

<<<«Plano del Ospital de la Ciudad de Gerona con el terreno que ocupa delineado en 6 de abril de 1739 por Agustín Soriano Maestro de Obras. Archivo General de Simancas. M.P. y D. XIII-58 Leg. 2418». Publicat a AADD, p. 150-151. Atlas. Girona Ciutat. xvii-xx. Girona. Col·legi d'Arquitectes de Catalunya. Demarcació de Girona i Ajuntament de Girona. 1992.

De pobres a malalts, d'acollits a ciutadans

L'Hospital de Santa Caterina

En el 350 aniversari de l'inici del nou hospital barroc de Santa Caterina recordem la institució sanitària que avui encara dona servei amb el mateix nom. Assistirem al desplegament de l'assistència provincial de Girona, en gran part gestada a l'edifici barroc que ara celebrem, i liderada per la Diputació de Girona.

AJUNTAMENT DE GIRONA. CDBI [A.T.V., ED.]

ROSA MARIA GIL TORT > TEXT

<< La plaça de l'Hospici amb l'edifici de l'Hospici a l'esquerra i l'Hospital de Santa Caterina a la dreta. 1905-1910.

L'any 1666 el capítol i la ciutat de Girona posaren la primera pedra de l'hospital barroc de la plaça de l'Hospital. Res començava de nou i, al mateix temps, tot s'encarava cap a l'estructura moderna i professional de què gaudim avui. Es posaven les bases de tota la xarxa assistencial desplegada al llarg del segle XVIII, XIX i XX, i el que havia estat una institució medieval nascuda de l'esperit dels confreres de Sant Martí de bastir un alberg-hospital de pobres a l'entrada de la ciutat, a principis del segle XIII, esdevenia un espai amb una incipient vocació sanitària i una estructura arquitectònica modèlica en l'època. L'antic hospital del segle XIII també havia estat considerat així en el seu moment, però quan es decidí enderrocar-lo el 1654, per qüestions bèl·liques, ja havia esdevingut caduc i poc adaptat al context i a

la idea que ja s'apuntava dels hospitals d'època moderna.

Es va projectar una capella i dues ales separades per atendre els homes i les dones. També es va pensar en l'espai dels orfes i de les dones retirades, la farmàcia i l'hort de l'apotecaria i les dependències d'administració, rebost, cuina i bugaderia. Tot molt incipient, apuntant un programa per a les dècades següents, amb una minsa presència mèdica i molta tutela de l'Església. El servei d'infermeria no es desplegarà a Girona fins a finals del segle XVIII, i serà adjudicat als germans de la Caritat, seguint el mateix model de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona. Un plànol de 1739, setanta anys després de la inauguració, ens mostra aquesta distribució espacial, que anirà madurant amb el pas del segle fins la seva fi com a equipament sanitari el 2004, amb la inauguració del nou

Hospital de Santa Caterina, ja al Parc Hospitalari Martí i Julià, de Salt, i amb l'inici de la restauració de l'edifici com a seu de la Generalitat.

Iniciades les obres el 1666, l'any següent ja acollia els primers malalts. Santa Caterina va néixer encara com a hospital d'Antic Règim, més aviat contenidor de malalts i desvalguts que no pas lloc de curació. El context de promiscuïtat per absència d'altres institucions adequades s'allargà ben bé un segle més en el cas dels orfes, i dos-cents anys més per als malalts mentals i pobres. Fins al 1880 no hi ha una disposició que prohibeixi explícitament l'acolliment de pobres als hospitals, i va ser a partir de mitjan segle XIX quan començà l'atenció especialitzada. Qui liderà aquest desplegament fou la Diputació de Girona, institució en qui recaigué la beneficència pública a partir de 1855, en virtut de les lleis de beneficència promulgades per l'Estat.

AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI (VALENTÍ FARGNOLI I ANNETTA)

<< Sala de consulta de l'Hospital en els anys vint. S'hi observa instrumental i aparells que denoten la introducció de certa tecnologia a la funció mèdica.

Un lloc per a dones esgarriades, orfes, pobres i alienats

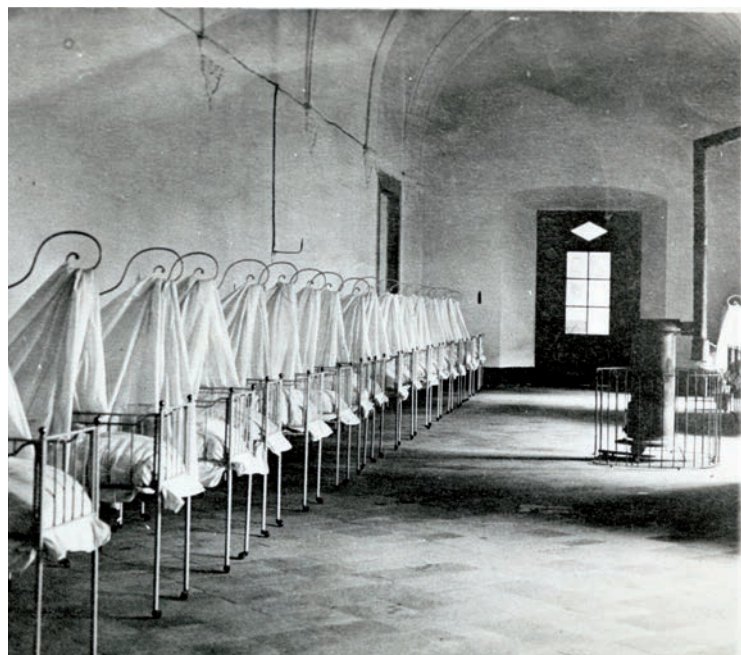
A partir del segle XVIII l'assistència als desfavorits començà a superar la mentalitat medieval, i els administradors dels hospitals es plantejaren una certa especialització i un augment de la terapèutica. A Santa Caterina aquest canvi arribà amb la fundació de la Casa de Misericòrdia, el 1765, al davant de l'Hospital —l'actual Casa de Cultura—, on anaren a parar totes les dones pobres i les que portaven una vida poc recomanable. L'ampliació de l'edifici el 1776 gràcies a la concentració de totes les rendes de fundacions i causes pies de la ciutat, promoguda pel bisbe Lorenzana, obrí les estances als vells i pobres allotjats a l'hospital. Pocs anys més tard, annexa a l'hospital es crearia la Casa de Convalescència, el 1781. Amb tot això, a finals del segle XVIII a l'hospital hi restaven, a més dels malalts somàtics, els alienats i els infants expòsits, que no l'abandonaren fins al seu trasllat a l'Hospici per la Reial Ordre de 1802, quan la institució passà a ser *Casa Hospicio y de Expòsitos*, organitzada en Lactants, Pàrvuls, Adults, Vells i Valetudinaris.

Una herència per a la Diputació Provincial

Aquesta situació que hem descrit és la que va heretar de l'Estat la Diputació de Girona el 1855. La Corporació va afrontar la tasca d'administrar amb uns recursos força migrats els establiments de la beneficència pública concentrats entorn a la plaça de l'Hospital. Un inventari d'aquesta herència el trobem en el *Reglamento para el Régimen y Administración de la Beneficencia Pública Provincial*, que la corporació es veu amb cor d'aprovar el 1885. En el document s'identifiquen els dos establiments de l'Hospici per als acollits de totes les edats, i l'hospital per als malalts, separats en Malalts, Dements i Maternitat. Els malalts són agrupats per sexes en les dues grans sales creades al segle XVII, i els dements, en un

El que havia estat una institució medieval nascuda com un alberg-hospital de pobres a principis del segle XIII esdevenia un espai amb una incipient vocació sanitària

AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI (VALENTÍ FARGNOLI I ANNETTA)

<< Sala de nadons del departament de Maternitat de l'Hospital de Santa Caterina, als anys vint.

precarí departament. En alguns casos són transferits a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona o a Sant Boi de Llobregat, amb l'elevat cost que representaven les estades. El departament de Maternitat es destinava als casos de beneficència o de naixements il·legítims. El caràcter provincial que va adoptar la beneficència va provocar que se n'ampliés el territori a totes les comarques, fet que va determinar un augment dels expòsits i dels dements ingressats. Els malalts somàtics i els ancians seguien essent acollits en els antics hospitals locals de cada vila.

Durant el segle XIX la Diputació administrava un contingent d'acollits amb una problemàtica molt diversa, mentre els avenços de la medicina imposaven noves necessitats d'higiene i tractament i calia resoldre el problema de la barreja d'acollits amb edats ben diferents i malalties somàtiques i mentals. Una de les situacions més punyents i més costoses per a la Corporació era la qüestió dels alienats. Per això, maldant per trobar alternatives, es va decidir la compra del mas Cardell, de Salt, una finca a la qual es va destinar un primer contingent d'alienats capaços de treba-

<< *Sala col·lectiva de malalts de l'Hospital, abans de la divisió dels espais en habitacions. Cap a l'any 1920.*

llar i que tenien cura de les hortes per abastir els establiments de beneficència. La decisió va portar a l'experiència pionera de colònia-asil, fet que reduí molt la despesa. Al mateix temps allò va ser l'origen del Parc Hospitalari Martí Julià, que es fundaria un segle més tard en aquells terrenys del mas Cardell.

La Diputació i l'assistència sanitària del segle xx

A partir de 1917, amb l'arribada de la Mancomunitat es varen posar les bases de la modernització de l'assistència. Es redefiní el concepte de beneficència com a assistència social, i es procurava un enfoc més racional de cada col·lectiu asilat. El mas Cardell es va ampliar amb la construcció de dos pavellons de nova planta destinats als alienats, i Santa Caterina va anar progressivament especialitzant-se com a hospital modern. El 1928 es creà l'asil de Pedret, que va representar la sortida definitiva dels vells de l'Hospici.

Tot i que l'obra de la Mancomunitat va ser breu en el temps, l'empenta i la claredat de criteri d'aquells homes va sobreviure a la Dictadura de Primo de Rivera i va relançar-se a partir de 1931

en la Comissaria Delegada de la Generalitat republicana. Es milloraren les condicions del Manicomi, rebatejat com a Sanatori Martí i Julià, i també s'efectuaren obres de condicionament a Santa Caterina, a més de la inauguració d'una Clínica Infantil i un Dispensari de Lluita Antituberculosa en el mateix edifici.

Quan tot estava traçat, la Guerra Civil malbaratà esforços i projectes. El 1939, el retorn de les competències a les diputacions va significar el període més llarg i precari del segle xx. La Diputació hagué d'administrar una realitat molt llastimosa amb uns recursos limitats i unes estructures físiques i de funcionament clarament obsoletes. En aquest interval, es va fundar la Llar Infantil al Puig d'En Roca per acabar amb la misèria de l'Hospici barroc. El 1979, la creació de la Xarxa Hospi-

Fins al 1880 no hi ha una disposició que prohibeixi explícitament l'acolliment de pobres als hospitals, i va ser a partir de mitjan segle XIX quan començà l'atenció especialitzada

<< *Laboratori de l'Institut Municipal d'Higiene de Santa Caterina, testimoni de la modernització registrada durant el primer terç del segle xx*

lària d'Utilització Pública (XHUP) va representar una nova oportunitat per als establiments provincials i, davant la disjuntiva de morir en l'obsolescència o reinventar-se, els hospitals provincials varen escometre la refundació de la xarxa d'atenció sobre el territori —també per a la salut mental— i la modernització d'estructures i plantejaments a Santa Caterina i a Salt. Es va crear l'Institut d'Assistència Sanitària (IAS) com a organisme autònom de la Diputació, i el 1992 va esdevenir empresa pública de la Generalitat. Dotze anys més tard, el 2004, l'Hospital de Santa Caterina va afrontar el seu segon trasllat per —com ja havia fet al segle XVII—, estrenar un nou equipament que integrés l'hospital clàssic i l'assistència psiquiàtrica en el parc hospitalari Martí i Julià, a l'antic mas Cardell de Salt, ara gestionat per la Generalitat. Es tancava així el cercle d'èxit entre les institucions d'Antic Règim que va heretar de l'Estat el 1855 i els moderns equipaments que es mereixen els ciutadans del futur.

Rosa Maria Gil Tort és doctora en Història Contemporània.